

RANDGEMEENTEN.

1. TERRITORIALE UITBREIDING VAN DE BRUSSELSE AGGLOMERATIE (1830-1954).

Zoals alle steden heeft ook Brussel steeds naar territoriale uitbreiding gestreefd, vooral sinds het na 1830 hoofdstad van België werd. Als zetel van regering en rijksadministratie trok Brussel talrijke ambtenaren aan, die er zich vestigden. Ook veel zakenmensen, industriëlen en beoefenaars van vrije beroepen verhuisden naar Brussel, waar al spoedig heel mooie woonwijken ontstonden om het administratieve hart en de centra voor ontspanning, cultuur en handel. De stadswallen, die zich bevonden waar nu de ringweg is, bleken weldra te eng en de eerste randgemeenten werden ingenomen door uitwijkende Brusselaars. Het waren oorspronkelijk dorpen vol buitenhuizen en groententuinen.

De ene gemeente na de andere volgde, ofwel bewoond door welgestelden, ofwel door arbeiders en beambten die ook in steeds groeiend aantal naar de stad trokken.

Toen deze trek naar de centrale hoofdstad volop aan de gang was, volgde onafwendbaar de tegenovergestelde migratie: die van welgestelde inwoners voor wie de stad te druk werd en die buiten de stadskern een stuk grond kochten om er rustiger te wonen. Naarmate Brussel meer en meer landgenoten (ook vreemdelingen) aantrok, en de woongelegenheid in het eigenlijke stadsgebied vol raakte, steeg de vraag naar grond in de randgemeenten, zodat die na korte tijd ook volgebouwd waren en in het geheel van de stedelijke agglomeratie werden opgenomen. Om momenteel nog vrij en ruim te kunnen wonen moet men van die agglomeratie naar gemeenten buiten de agglomeratiegrenzen. Deze tendens om de stadsagglomeratie te ontvluchten is niet in het bijzonder eigen aan Brussel, noch aan Franstaligen, maar is sterker merkbaar in het Brusselse, doordat de centraliserende groei ervan steeds voortgaat.

Van stedenbouwkundig en socio-economisch standpunt gezien kan een dergelijke groei niet zomaar toegelaten worden. De Brusselse agglomeratie omvat nu al 19 gemeenten en heeft één miljoen inwoners. In een land met een totale bevolking van nog geen tien miljoen en een relatief kleine oppervlakte is dit in elk opzicht ongezond. De groei van het Brusselse wordt bovendien en vooral gekenmerkt door een taalkundige expansie ten nadele van het Nederlandstalige landsgedeelte.

Zo werden één na één een aantal oorspronkelijk Vlaamse randgemeenten ingelijfd bij de Brusselse Franstalige groep en tegelijk met de verbouwing tot stedelijke wijken kwam ook de soms totale verfransing van de inwoners. Het eerste slachtoffer van de Brusselse „olievlek” was Elsene, dat in 1846 al verbrusseld werd. In 1880 kwam Sint-Gillis erbij, samen met Sint-Joost-ten-Node; in 1900 volgden Schaarbeek en Etterbeek, in 1910 Vorst, in 1920 Ukkel en Watermaal-Bosvoorde.

Zoals verder nog vermeld wordt, heeft men in 1921 ook de gemeenten Laken, Haren en Neder-over-Heembeek bij het Brusselse stadsgebied gevoegd. In 1947 werd de agglomeratie uitgebreid (officieel) met Anderlecht, Sint-Jans-Molenbeek, Koekelberg en Jette, die officieus al stadsgebied waren geworden. In 1954 werd de reeks (voorlopig?) besloten met het opnemen van Evere, Ganshoren en Sint-Agatha-Berchem bij de agglomeratie, die pas toen 19 gemeenten omvatte (waarvan er 18 oorspronkelijk Vlaamse randgemeenten waren met een overwegend Vlaamse bevolking...).

2. FRANSTALIGE DRUK IN DE VLAAMSE RANDGEMEENTEN EN DE TAALWET VAN 1932.

Het is bekend dat een Franstalige inwijkeling, ook als hij ergens in Vlaanderen aankomt, poogt zijn eigen taal op te dringen aan de gemeenschap ter plaatse en vrijwel geen moeite doet om zich ook taalkundig aan te passen aan het nieuwe milieu. In Vlaanderen is de inwijking van Franstaligen echter niet zo groot als in de Vlaamse gemeenten om de Brusselse agglomeratie, waar daarenboven nog de rechtstreekse invloed van die stad blijft meespelen. De Franstalige inwijking heeft nog minder dan elders behoefte aan integratie in het lokale

leven, omdat de randgemeente waar hij komt, voor hem slechts een „commune dortoir” is, een gemeente waar hij slaapt en zelfs niet elke avond doorbrengt. Want ook voor het uitgaansleven gaat hij terug naar Brussel.

Ook voor vele Vlaamse inwijkelingen in de randgemeenten is dit zo, maar hier stoort die afzijdigheid van het lokale leven minder, omdat die mensen ten slotte thuis en tegenover hun omgeving Nederlands spreken. De Franstalige brengt echter zijn taal, zijn arrogante opdringerigheid mee en wenst van de eerste dag af dat iedereen tegen hem uitsluitend Frans spreekt. Nederlandstalige documenten worden afgewimpeld met een hautain „comprends pas”, ook door hen die omwille van hun beroep in Brussel perfect tweetalig zijn. De sociale druk die van deze doorgaans welgestelde inwijkelingen uitgaat, is zo groot, dat de wetgever in 1932 vrij drastisch diende in te grijpen om te redden wat nog te redden was. Was dat niet gebeurd, dan zou het overwegend Franstalige Brussel nu al méér dan 19 gemeenten omvatten.

Vóór de taalwet van 1932 was het gebruik der talen praktisch vrij. Dit betekende dat „alle” gemeenten, grenzend aan de toenmalige Brusselse agglomeratie, in feite tweetalig waren. De agglomeratie bestond op dat ogenblik uit Brussel-stad, met de in 1921 genaaste gemeenten Laken, Neder-over-Heembeek en Haren, plus de aangekochte landtong langs de Louisalaan naar het Ter Kameren-Bos. Verder bestond die agglomeratie officieel of de facto uit de gemeenten Sint-Joost-ten-Node, Etterbeek, Elsene, Schaarbeek, Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe, Oudergem, Watermaal-Bosvoorde, Ukkel, Vorst, Anderlecht, Molenbeek, Jette, Koekelberg en Sint-Gillis. Evere, Ganshoren en Sint-Agatha-Berchem waren op dat ogenblik nog randgemeenten.

Volgens de taalwet van 1932 dienden de gemeenten van de Brusselse agglomeratie beschouwd te worden als tweetalig. De gemeenten buiten die agglomeratie werden erkend als Nederlandstalig. De wet van 1932 in strikte zin interpreterend mag men vooropstellen dat er voor de gemeenten rondom het Brusselse zelfs geen sprake kon zijn van „faciliteiten”, waarmee men bedoelt dat een eentalige gemeente ten behoeve van anderstalige inwoners uiterlijk tweetalig moet zijn. Het interne bestuur dient zich echter te bedienen van de streektaal, met één uitzondering, nl. voor het gemeentelijk onderwijs aan anderstalige kinderen.

Volgens de wet van 1932 konden dergelijke faciliteiten slechts worden toegestaan in gemeenten langs de taalgrens, dit in afwachting van de vastlegging ervan en de bestuurlijke aanpassing van de gemeentegrenzen aan de taalgrens. In 1932 waren talrijke gemeenten langs de voorlopig getrokken grens tweeledig, d.w.z. dat er anderstalige wijken of gehuchten toe behoorden. De wet stipuleerde dat deze gemeenten genoemde faciliteiten dienden toe te staan, zodra bleek dat 30 % van de bewoners tot het andere taalgebied behoorde.

Ingevolge een onjuiste interpretatie van de taalwet van 1932 werden evenwel ook in de gemeenten rondom Brussel faciliteiten ingevoerd, hoewel randgemeenten géén taalgrensgemeenten zijn. Zij grenzen niet aan het andere (eentalige) landsgedeelte, maar aan een gebied, dat door de wetgever uitzonderlijk aan de regel van de eentaligheid werd ont-

trokken om tweetalig te zijn.

Telkens wanneer de talentellingen aantoonde dat 30 % van de inwoners van een randgemeente verklaard had meestal de taal van de andere taalgroep te spreken (waarbij géén onderscheid werd gemaakt tussen Franstaligen, die ook Nederlands kennen, en Nederlandsonkundigen), werden in die gemeente faciliteiten ingevoerd. Dat was vooreerst het geval in Evere, ook al waren er bij de telling van 1930 zelfs géén 30 % Franstaligen. Ganshoren en Sint-Agatha-Berchem hadden bij die telling 30 tot 49 % Franstaligen en kregen dus ook faciliteiten. Dit werd in 1935 gelegaliseerd. De facto behoorden die gemeenten al tot de agglomeratie, al werden zij er pas in 1954 officieel bij ingelijfd.

De huidige zes randgemeenten-met-faciliteiten hadden in 1932 geen noemenswaardige Franstalige minderheden. Drogenbos, Linkebeek en Kraainem haalden nauwelijks de 30 %. Wemmel, Wezenbeek-Oppem en Sint-Genesius-Rode hingen tussen 10 en 29 %. Dat aantal werd in 1930 echter ook bereikt in Vilvoorde, Tervuren, Huizingen, Dilbeek en Strombeek. Voor de afkondiging van de taalwet van 1932 waren de meeste van die gemeenten tweetalig. Nadien werd omgeschakeld naar eentaligheid. In sommige gemeenten gebeurde dit langzaam, in andere vastberaden en categorisch. Zo komt het dat Sint-Stevens-Woluwe in 1921 bij de Brusselse agglomeratie werd gevoegd als tweetalige gemeente, om er in 1932 weer uitgewipt te worden. Dit unieke feit in onze nationale geschiedenis werd veroorzaakt door een koppig gemeentebestuur, dat nu eens niet met de verfransingsmode meedeed. Momenteel is die gemeente, nog steeds aan de agglomeratie grenzend, een der weinige Vlaamse randgemeenten waar géén faciliteiten bestaan, zoals ook het geval is voor Strombeek en Dilbeek, die zelfs de storm van 1963 overleefden.

3. VLAMINGEN IN ACTIE TEN GEVOLGE VAN MASSALE INWIJKING IN DE RAND-GEMEENTEN.

In de andere randgemeenten lagen de kaarten minder gunstig. De inwijking naar de randgemeenten nam gaandeweg grotere proporties aan. Volgens de studie van Mens en Ruimte, in 1964 gemaakt voor de Kultuurraad voor Vlaanderen, kwamen Linkebeek en Sint-Genesius-Rode pas aan de beurt, nadat ook Ukkel volgebouwd was. In alle gemeenten om het Brusselse waren de grondspeculanten heer en meester. Zij kochten hectaren goedkope landbouwgrond op, die met medewerking van de gemeentebesturen bouwrijp werd gemaakt door aanleg van straten, enz. De percelen werden dan te koop aangeboden en in die tijd waren de kopers vrijwel uitsluitend Franstaligen, doordat in het België van toen alleen een Franstalige carrière kon maken in Brussel en rijk genoeg was om de prijs te betalen voor een villa „buiten”. Zo vormden zich in alle gemeenten rondom de agglomeratie eilandjes van welgestelde Franstaligen, die zich nooit integreerden. Zij werden door de bevolking met eerbied behandeld en door de gemeentelijke overheden welwillend ontvangen. De kleine man, de middenstander meende dat het nuttig was zelf ook Frans te gaan spreken of althans tweetalig te worden.

Typerend is de vaststelling van Mens en Ruimte dat de industriële gemeenten minder verfranst werden dan de landelijke. Deze laatste werden als

residentiële gemeenten gekozen, terwijl in de fabrieksgemeenten de inwijkelingen hoofdzakelijk arbeiders waren, zowel Vlamingen als Walen. Die integreerden zich wél, de villabewoners niet. Een beter bewijs van de sociale druk die deze gemeenten heeft verfranst, is er niet. Volgens genoemde studie maakten sommige gemeenten reuzesprongen. Van 1920 tot '40 groeide de bevolking in Dilbeek en Wemmel met 50 %, op de voet gevolgd door de andere randgemeenten, plus Zellik, Groot-Bijgaarden, Itterbeek, enz.

Naast de villawijken kwamen later ook buurten met volkswoningen. Daar trof men ook de eerste Vlaamse inwijkelingen in massa aan. Ze werden snel opgenomen in de lokale Vlaamse gemeenschap en vormden er de ruggesgraat van het anti-Franse verzet. Dit kwam vóór de Tweede Wereldoorlog vrijwel uitsluitend tot uiting via culturele verenigingen, zoals het Davidsfonds, of op het politieke vlak in het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV).

Na de Tweede Wereldoorlog en in weerwil van de zuivering, die zeker in de randgemeenten anti-Vlaams was, kreeg dit verzet een eigen georganiseerd karakter in comités per gemeente, die na enige tijd overkoepeld werden door het Vlaams Aktiekomitee Brussel en Taalgrens, ontstaan uit het Vlaams Komitee voor Brussel (en tegelijk daarmee verdwenen...). Dit verzet was nodig, want na de laatste oorlog was de rush naar de randgemeenten opnieuw begonnen en nam onrustbarende proporties aan. Volgens Mens en Ruimte groeide de bevolking in Zellik en Groot-Bijgaarden na 1945 aan met 83,6 %; Kraainem spande de kroon met een aangroei van 98,2 %; Wezenbeek-Oppem haalde 63,5 %.

De strijd om de randgemeenten had van het begin af een tweeledig doel. De lokale comités eisten vooreerst strikte naleving van de taalwet van 1932, beseffend dat die eigenlijk géén faciliteiten of andere vormen van tweetaligheid toestond in de randgemeenten. Om de zaak nog zuiverder te stellen werd door die comités de gedachte gelanceerd de talentellingen af te schaffen, aangezien die toch niet schenen te leiden tot een vaste taalgrens en men ze misbruikte om in de randgemeenten faciliteiten op te dringen. Het tweede doel was een beteugeling van de grondspeculatie, ervarend dat hier de bron lag van de verfransende inwijking. Beide gedachten lagen ten grondslag aan het Witboek dat in 1957 door het Vlaams Komitee voor Wemmel werd uitgegeven.

Daarin werd vooropgesteld dat de natuurlijke uitwijking van stedelingen geordend diende te worden door oprichting van satellietsteden, deels in het Vlaamse land voor Nederlandstaligen, deels in het Waalse landsgedeelte voor de Franstaligen. Dit veronderstelt natuurlijk overheidsinmenging, zowel inzake inname van gronden als het maken van streekplannen. Een dergelijke ingreep, waarbij in bepaalde zones rondom een stedelijk centrum een formeel bouwverbod dient te worden opgelegd, is in België voorlopig ondenkbaar. In andere landen, zelfs het traditioneel vrijheidslievende Engeland, bestaat een dergelijke strakke indijking van grote centra wel.

De Vlaamse reactie kwam nadat in 1954 de uitslagen van de talentelling van 1947 in het Staatsblad gepubliceerd werden. Volgens de (onjuiste) interpretatie van de wet van 1932 had de publikatie vrij-

wel automatisch tot gevolg dat alle gemeenten met meer dan 30 % anderstalige inwoners faciliteiten dienden in te voeren. Dit ondanks de conclusie waartoe Vlamingen en Walen in het Harmel-centrum waren gekomen om die telling niet als basis voor wetgevend werk te nemen. Alle randgemeenten, die in 1963 wettelijk verplicht werden faciliteiten toe te staan, deden het de facto van 1948 af, semi-officieel na 1954 in elk geval. Alleen in Dilbeek en Strombeek werkten de gemeentebesturen niet mee of bleven de faciliteiten beperkt tot individuele vertalingen, maar met behoud van het Nederlandstalig karakter van de gemeente.

De administratieve welwillendheid, gevoegd bij de actie van verkavelaars, heeft vele Franstaligen aangetrokken in de rotsvaste overtuiging dat de gekozen randgemeente vroeg of laat hetzelfde taalstatuut zou krijgen als de Brusselse gemeenten. Tot dan toe was het immers altijd zo geweest. Waarom zou met die traditie worden gebroken?

De Franstaligen beseften niet dat er in Vlaanderen een grondige ommekeer gaande was. Brussel en de randgemeenten waren geen onbekenden meer en men besepte eindelijk dat er dringend diende te worden ingegrepen tegen de uitbreiding, zowel van de agglomeratie, als van de Franstaligheid. Vooral na de publikatie van de talentelling was er beweging merkbaar. De Vlaamse groepen in het Brusselse beseften dat de strijd om Brussel diende te worden uitgevochten in de randgemeenten. Als die konden worden gevrijwaard, zo redeneerde men terecht, kon vervolgens de aanval op het Brusselse bolwerk zelf met meer kans op succes worden begonnen.

Onder impuls van het Vlaams Aktiekomitee, waarbij de comités uit de randgemeenten waren aangesloten, werd vooreerst de actie ontketend tegen de talentelling die voor 1960 gepland was. Twee burgemeesters uit Vlaams-Brabant begrepen de opzet: Emiel van Cauwelaert, burgemeester van het toenmalige O.-L.-Vrouw-Lombeek, en Paul de Keersmaeker, burgemeester van Kobbegem, gaven de start van wat de „opstand der Vlaamse burgemeesters” genoemd werd, nl. de weigering van 500 burgemeesters om aan een nieuwe talentelling mee te werken. Die actie werd bekroond door de oproep van Stijn Streuvels en Herman Teirlinck. Het hele Vlaamse land had nu aandacht voor de zwakste plek in het Vlaamse front: de randgemeenten rondom Brussel.

4. CONGRESSEN, ONDERHANDELINGEN, WETSONTWERPEN EN DE TAALWETTEN VAN 1963.

Op politiek vlak was er al beweging merkbaar, maar binnenskamers. Het Harmel-centrum, waarin Vlamingen en Walen samenwerkten, had de gemeenten rondom Brussel al erkend als eentalig en wilde de Brusselse agglomeratie definitief beperken tot de 19 gemeenten van thans. De Christelijke Volkspartij - Parti Social Chrétien (CVP-PSC) proclameerde op haar congres van 1960 enkele beginselen die aan de basis liggen van de taalwetten van 1963. Voor de randgemeenten week deze partij echter af van de suggesties van het Harmel-centrum, met het voorstel daar toch taal-faciliteiten toe te staan, echter niet uitsluitend in de Vlaamse randgemeenten, ook in enkele Waalse, zoals Eigenbrakel, Waterloo en Ter Hulpen, waar inderdaad een vrij aanzienlijke Vlaamse minderheid woonde. Onder invloed van de inmiddels opgekomen

ANTWERPEN LAAT BRUSSEL NIET LOS !

De **SINJOREN** betogen in massa te Brussel

VOOR: Vastlegging van de taalgrens
Brussel hoofdstad van Vlamingen en Walen
Behoud van de randgemeenten
Werk en Welvaart in eigen streek
de Volkstaal in onze fabrieken

TEGEN: verfransing en broodroof

MARS OP BRUSSEL

22 OKTOBER 1961

INSCHRIJVINGEN: voor autobus (50 F) en trein (met gewone vermindering voor massabetoging)
Sekretariaat Vlaams Aktiekomitee
Wergroep Antwerpen
Sint - Jacobsmarkt (VTB) 45, Antwerpen
Postgiro VTB Groot-Antwerpen : nr. 31.3979

Op 22 oktober vertrekken de autobussen te 9 u. — Sint-Jacobsmarkt

STOOTMEETING

Waarom Mars op Brussel ? !

MAANDAG 16 OKTOBER 1961 TE 20 UUR

Zaal APOLLO — Astridplein — Antwerpen

Voorzitter: Lode Robbroeckx, Hoofdbestuurslid Davidsfonds
Voorzitter Vl. Aktiekomitee Antwerpen

Spreekers: Prof. Dr. Walter OPSOMER
Drs. Jozef VAN OVERSTRAETEN, Voorzitter VTB - VAB
Leo PAUWELS, Afgevaardigde van de Kristelijke Arbeiders-
beweging
G. JASSONGNE, medewerker aan « Links »,
Hoofdbestuurslid VVB

**Wij blijven niet langer tweederangsburgers !
VLAMINGEN VAN ALLE OPINIES, VERENIGT U... !**

(niet op de openbare weg werpen)

Verantw. uitgever: Lode van Kerkhoven, Speeltuinlaan 29, Mortsel.

Volksunie, die in 1961 van 1 naar 5 kamerleden klom en 2 senaatszetels behaalde, heeft de CVP de resoluties van Charleroi bijgewerkt op het congres van Oostende, in december 1961. De faciliteiten werden beperkt tot „loketfaciliteiten”, d.w.z. deze gemeenten zouden intern en uiterlijk eentalig blijven, tot de straatnaamborden toe, maar ten behoeve van anderstaligen zouden één of meer ambtenaren per gemeente tweetalig moeten zijn om „de personen, die een andere dan de streektaal spreken, te woord te kunnen staan en te helpen”.

In de betrokken gemeenten werd dit voorstel gunstig onthaald. Het hield immers in dat de gemeentebesturen opnieuw eentalig dienden te worden, waar de meeste gemeenten al de facto tweetalig waren. En om in het Frans geholpen te worden zouden de inwijkelingen individueel het verzoek tot het gemeentebestuur moeten richten om een vertaling te krijgen. Men mocht gerust verwachten dat de verfransde Vlamingen, die een flink deel van de Brusselse inwijking vertegenwoordigden, spontaan opnieuw in het Nederlands zouden gaan optreden. Op het congres in Oostende kwam men evenwel tot het voorstel om naast die administratieve faciliteiten ook anderstalige scholen op te richten, indien een nader te bepalen aantal ouders dit vroegen. In tegenstelling met wat in taalgrensgemeenten gebruikelijk was, werd niet voorgesteld er de clause van de 4 km bij te voegen. In taalgrensgemeenten kon een anderstalige school alleen worden opgericht, als bleek dat er op 4 km van de woonplaats (in het anderstalige gebied) geen school bestond. Voor de randgemeenten zou een dergelijke clause de redding hebben gebracht, omdat vrijwel alle gemeenten dicht genoeg bij de Brusselse

agglomeratie lagen, waar voldoende Franstalige scholen waren.

Met die congresresoluties is er natuurlijk in werkelijkheid nog niets gebeurd. Belangrijker nog dan resoluties was de eerste Mars op Brussel, in oktober 1961, waarbij de slogan „Behoud van de Randgemeenten” mondgemeen werd. Ook riepen vele betogers in spreekkoor „Geen Faciliteiten”. Het Memorandum van het Vlaams Aktiekomitee, dat deze en de volgende mars organiseerde, bevatte met nadruk de eis dat nergens faciliteiten zouden worden ingevoerd.

Na de taalgrenswet van 1962 volgde de wet van 1963, die rechtstreeks betrekking had op Brussel én op de randgemeenten. Op 16 januari 1962 was het eerste ontwerp van de regering klaar. De Brusselse agglomeratie, met tweetalig statuut, werd beperkt tot de 19 gemeenten, maar daaromheen wilde de regering-Lefèvre een gebied met „speciaal statuut”. De toenmalige minister van Binnenlandse Zaken, Arthur Gilson, zei aan de pers dat hiermee de randgemeenten bedoeld werden, die alle mededelingen aan het publiek tweetalig dienden op te stellen. Intern bleven de gemeenten eentalig. Dit regime, dat verdergaande faciliteiten inhield dan waartoe door het CVP-congres te Oostende was besloten, zou worden ingevoerd in 8 Vlaamse en 3 Waalse gemeenten. De Vlaamse gemeenten waren Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode, Wemmel en Wezembeek-Oppem (de huidige zes), plus Dilbeek en Strombeek-Bever. De Waalse gemeenten waren Ter Hulpen, Waterloo en Kasteel-Brakel. Dit laatste verwekte enige deining, want in Oostende had de CVP het over Eigenbrakel, een gemeente met 13.900 inwoners, terwijl Kasteel-Brakel er maar 4.300 heeft. De aanduiding van deze gemeenten werd door minister Gilson gemotiveerd met de verklaring dat zijn diensten een sociologisch onderzoek hadden ingesteld om na te gaan in welke Waalse gemeenten minstens 20 % inwijkelingen uit Vlaanderen woonden. Voor de Vlaamse gemeenten had hij evenwel een andere norm gekozen, nl. het aantal inwoners dat meestal Frans sprak, zonder zich af te vragen of die ook Nederlands kenden. Een nog grotere fout was dat bij dit onderzoek alleen gelet werd op het aantal inwijkelingen, niet op de uitwijking. Vooral in randgemeenten is er een bestendige en aanzienlijke pendelbeweging merkbaar. De inwijking is er groot, maar na korte tijd wijken een deel van de ingewekenen, plus nog wat autochtonen, uit naar andere gemeenten. Het komt er dus op aan na te gaan hoeveel inwijkelingen na verloop van tijd nog blijven. Alleen met hen kan rekening worden gehouden, niet met de verhuizers, die soms hetzelfde jaar opnieuw hun koffer pakken. Nu is het zo, dat de inwijking een groeiend aantal Vlamingen omvat, soms méér dan 50 %, terwijl de uitwijking overwegend uit Franstaligen bestaat. Het residu is derhalve een merkbare aangroei van de Vlaamse bevolking in Vlaamse gemeenten. In de Waalse is een tegenovergestelde pendel merkbaar. Dit bleek uit de studie Kluft-Jaspers, waarover hieronder meer. In oktober 1962 was dit ontwerp nog maar halfweg, toen de tweede Mars op Brussel verse kracht zette achter de eis tot afschaffing van alle soorten faciliteiten. 1963 werd op regeringsniveau begonnen met hernieuwde onderhandelingen over de gewenste wetgeving, waarbij elk gesprek telkens doodliep

Betoging te Strombeek-Bever op 14 februari 1962 tegen de taalfaciliteiten in de randgemeenten. In het midden C. Verbaanderd en E. Soens.

op de randgemeenten. De Belgische Socialistische... verduijnig van hun gemeente. In dit... en...

op de randgemeenten. De Belgische Socialistische Partij (BSP) wenste ruime faciliteiten in zoveel mogelijk gemeenten, terwijl de CVP aanstuurde op beperkte faciliteiten in zo min mogelijk gemeenten. In maart 1963 weigerde de afvaardiging van de CVP nog langer te praten, en na een poging het gesprek weer vlot te krijgen nam de regering de zaak in de hand. Op 3 mei lagen de standpunten in de ministerraad nog ver uiteen : de CVP wilde faciliteiten in slechts 8 Vlaamse en 3 Waalse gemeenten, terwijl de BSP opteerde voor faciliteiten in 16 Vlaamse en geen Waalse gemeenten. Hierbij dient te worden genoteerd dat deze partijen nog unitair waren, dus dat de leiding bestond uit Vlamingen en Franstaligen. Op 17 mei beweerde de regering formeel klaar te zijn, op een paar details na. Om een rustig gesprek mogelijk te maken werd een soort godsvrede opgedrongen aan de pers, die dringend verzocht werd geen berichten noch commentaren meer te geven over de onderhandelingen. Tijdens die kunstmatige stilte werd gepraat over een nieuwe regeling. De Brusselse agglomeratie zou definitieve grenzen krijgen, na het opnemen van overwegend Franstalige wijken uit de randgemeenten.

Sommige daarvan, zoals Kraainem, zouden totaal opgedeeld worden tussen de agglomeratie en de omliggende Vlaamse gemeenten. Dit verkavelingsplan, waarvan kamerlid Jan Verroken een der promotoren was, werd opgevat als een rechttrekking van de agglomeratiegrenzen en indirect als een afstraffing voor bepaalde gemeentebesturen, die hun verfransingspolitiek zouden betalen met de

verdwijning van hun gemeente. In dit plan werd van Vlaamse zijde echter vooropgesteld dat de grenzen van de Brusselse agglomeratie definitief dienden te worden vastgelegd en dat er buiten die agglomeratie nergens meer van faciliteiten sprake zou zijn. Men wenste bovendien Wemmel, Linkebeek, Strombeek-Bever en Dilbeek buiten de agglomeratie te houden en er zelfs geen brokje van af te nemen. In ruil hiervoor liet men de Waalse randgemeenten ook met rust. De besturen van die Waalse gemeenten hadden trouwens een krachtige protestcampagne op touw gezet, die succes had ! Op 4 juni 1963 maakte de regering haar beslissing bekend : geen faciliteiten, maar zes randgemeenten (nl. die thans faciliteiten hebben) werden zonder meer bij de Brusselse agglomeratie gevoegd met voortaan tweetalig statuut. In ruil hiervoor werd de rest van Vlaams-Brabant opgenomen in een nieuw arrondissement, gevormd door Halle-Vilvoorde. Na inlijving van zes overwegend Vlaamse gemeenten, zo betoogde de regering, zou het gemakkelijker zijn om de aldus uit 25 gemeenten bestaande Brusselse agglomeratie echt tweetalig te maken.

De Vlaamse vleugel van de CVP reageerde vrij scherp en verwierp de voorgestelde aanhechting, waarop de toenmalige nationale voorzitter van de CVP-PSC, Paul vanden Boeynants reageerde met het voorstel in de zes randgemeenten faciliteiten toe te staan, maar dit werd door de BSP-fractie van de Kamer unaniem verworpen. De Franstalige socialisten hadden in de schoot van hun partij gedaan gekregen dat deze zou blijven aandringen op

naasting van een reeks randgemeenten. In de Kamercommissie werd met 13 bij 3 onthoudingen gunstig advies uitgebracht over het regeringsontwerp, wat maar een schijnoverwinning was, aangezien de CVP-leden weigerden aan de commissiedebatten deel te nemen.

Kort daarop kwam het in Wemmel en Wezembeek-Oppem tot betogingen, waaraan Vlamingen uit het hele land deelnamen. Het effect daarvan was dubbel. Op lokaal vlak lokten zij ongunstige reacties uit vanwege Franstaligen en wankelmoedige Vlamingen, wat bij de gemeenteraadsverkiezingen in 1964 (z. hieronder) tot uiting kwam. Maar op nationaal vlak deden deze betogingen de regering wankelen. Op 1 juli nam het nationaal comité van de CVP-PSC het tegenvoorstel-Vanden Boeynants over en verwierp het dus het naastingsvoorstel van de regering. Bovendien zou het regime van faciliteiten maar voor 3 jaar gelden, waarna het Parlement deze gemeenten zou inlijven, hetzij bij het tweetalige Brusselse gebied, hetzij bij het eentalige arrondissement Halle-Vilvoorde.

Omdat de BSP over geen enkel tegenvoorstel wilde praten, bood eerste-minister Lefèvre op 2 juli 1963 zijn ontslag aan. Daags daarna al bleek dit maar een manœuvre om beide regeringspartijen naar elkaar toe te brengen, uit angst voor vervroegde verkiezingen. Zo werd dan besloten op 5 juli afgevaardigden van beide partijen samen te brengen in het afgelegen kasteel Hertoginnedal te Oudergem. Op deze historisch geworden plek deed de regering drie voorstellen: de randgemeenten verkavelen door opnemng van overwegend Franstalige wijken bij de Brusselse agglomeratie; faciliteiten in de zes; faciliteiten in enkele plus verkaveling in de andere. Een nieuw voorstel, in extremis in bepaalde Vlaamse kringen geformuleerd, kreeg geen kans. Dat bestond erin uit de zes resterende randgemeenten er nog twee te halen, nl. Wemmel en Sint-Genesius-Rode, die als eentalige gemeenten bij het Vlaamse land gevoegd zouden worden, terwijl de vier andere gemeenten bij de Brusselse agglomeratie konden komen. Men ging uit van de vaststelling dat die vier overwegend Franstalig waren of te klein om er veel drukte over te maken. In ruil voor die concessie vroeg men dat de aldus gevormde grens definitief zou zijn. Uiteindelijk zou men zo 4 gemeenten uit de brand hebben gered, nl. Dilbeek, Strombeek, Wemmel en Sint-Genesius-Rode (de vier grootste), met opoffering van vier minder belangrijke.

De samenkomst op Hertoginnedal werd opgevat als een besloten vergadering. Elk contact met de buitenwereld werd afgesneden, als voor een conclaaf. Desondanks lekte daarna uit dat men urenlang had getwist over de verkavelingsformule, waarbij gedetailleerde kaarten op tafel kwamen. Uiteindelijk bleek er natuurlijk geen overeenstemming bereikbaar en kwam plotseling de formule van de faciliteiten weer ter sprake. Dat dit doorgestoken kaart was, kan blijken uit het feit dat die formule als oplossing vooropgesteld werd door de socialistische en enkele Brusselse kranten, nog vóór de besloten vergadering officieel ten einde was. In Brussel wist men vooraf al wat het zou worden! En amper een paar uren later keurde het bureau van de BSP deze regeling al goed.

De reacties waren algemeen ongunstig. De Franstaligen hadden tot het laatste ogenblik gehoopt dat

enkele gemeenten bij de agglomeratie zouden worden gevoegd en volledig tweetalig zouden worden. Zij kregen slechts faciliteiten, met behoud van het eentalige interne bestuursregime. De randgemeenten vormden bovendien een eigen arrondissement. Dit beschouwden de Vlamingen echter als een eerste stap naar de naasting en zij oordeelden dat de faciliteiten deze gemeenten toch tweetalig zouden maken. Het voornaamste bezwaar tegen de regeling was dat men de Franstalige inwijkelingen in de hoop liet leven vroeg of laat in deze gemeenten een Brussels taalregime te krijgen. Daarom vooral was er verzet tegen de mogelijkheid om Franstalig gemeentelijk onderwijs te organiseren.

Het akkoord van Hertoginnedal werd in het Parlement snel afgewerkt. Reeds op 11 juli 1963 keurde de Kamer het regeringsontwerp goed met 157 stemmen tegen 33; de Senaat volgde weinig later, waar het ontwerp 112 stemmen haalde tegen 14, bij 7 onthoudingen. Kort daarna corrigeerde men de koers een weinig, door in de wet op het taalgebruik in gerechtszaken te bepalen dat de zes randgemeenten onder Vlaamse vrederechtbanken ressorteerden.

5. GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN VAN OKTOBER 1964.

In dit klimaat vonden de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1964 plaats. In de randgemeenten was de „blauwe vloedgolf” minder merkbaar dan in het Brusselse, maar toch verloren de Vlamingen vrijwel alle gemeentehuizen. De Franstaligen stemden bij voorkeur op liberale lijsten of op pro-Franse mandatarissen, terwijl aan Vlaamse kant een grote verdeeldheid merkbaar was. Meer dan de Franstaligen waren de Vlamingen beïnvloed door lokale twisten, die nog voortleefden bij de autochtone bevolking. De Vlaamse inwijkelingen hebben gepoogd Vlaamse lijsten te vormen, die bij gebrek aan steun vanwege de lokale bevolking én door haar angst voor elke vorm van extremisme geen succes werden.

In Drogenbos won de BSP 230 stemmen en 1 zetel, en verloren de liberalen 1 zetel. De CVP behield de meerderheid met 6 zetels en 1256 stemmen. Het schepencollege bleef homogeen CVP, maar stond welwillend tegenover de faciliteiten.

Ook in Kraainem bleef het college katholiek met 7 gekozenen (- 1). De BSP verloor 1 zetel, terwijl de liberalen met 30 stemmen winst nog geen zetel haalden. Een francofone lijst haalde echter 1193 stemmen en 3 zetels, terwijl een Vlaamse lijst maar 514 stemmen kreeg, zonder één gekozenen. Het schepencollege is er sindsdien in handen van voorstanders van aansluiting bij de agglomeratie.

Linkebeek behield een CVP-BSP-coalitie, al verloor de CVP 1 zetel ten voordele van de socialisten, die het burgemeesterschap opeisten. De liberalen klonnen van 3 naar 5 gekozenen, maar bleven in de oppositie tegen een college, dat voorzichtig tussen flaminganten en pro-Brusselaars laveerde.

In Sint-Genesius-Rode verloor de CVP de meerderheid, ze zakte af van 7 naar 6 gekozenen. Hoewel de BSP de helft van haar stemmen en zetels verloor, werd een coalitie gevormd met de CVP tegen de liberalen, die van 0 naar 4 gekozenen sprongen, overwegend Franstaligen, en tegen de enige gekozenen van een Vlaamse lijst. Het nieuwe bewind aanvaardde de faciliteiten met een opval-

Betoging van het Vlaams Aktiekomitee te Antwerpen op 10 november 1963 na de Vlaamse nederlaag te Hertoginnedal. De manifestanten eisten federalistische staatshervormingen en economische structuurhervormingen.

lende welwillendheid, maar poogde de Linkebeekse koers te varen.

In Wemmel verdubbelden de liberalen hun zetels (van 2 naar 4) en werd een coalitie gevormd met de BSP, die wel 180 stemmen verloor, doch 3 gekozenen behield. Deze coalitie, geleid door de liberalen, sloeg een duidelijk pro-Brusselse koers in. De oppositie werd gevormd door 2 gekozenen van de katholieke lijst van de oud-burgemeester en 1 afgescheurde socialist. Een gekozenen van de burgemeesterslijst en een onafhankelijke katholiek sloten zich aan bij de linkse meerderheid.

In Wezembeek-Oppem ten slotte behield burgemeester graaf de Grunne de meerderheid met 7 gekozenen (- 2), de BSP verloor haar enige gekozenen, terwijl een lokale katholieke lijst 1 man hield en de Vlaamse Demokraten ineens 2 gekozenen kregen, met 831 stemmen. Een francofone lijst haalde 1 zetel met 767 (of 778 ?) stemmen. Het beleid bleef in pro-Brusselse handen.

In andere Vlaamse gemeenten werd de neerslag ook gevoeld. In Strombeek-Bever behaalden de Franstaligen 1590 stemmen en 3 gekozenen. In Dilbeek kwamen zij tot 887 stemmen en 1 gekozenen, terwijl in Meise een duidelijk francofone lijst 14 stemmen kreeg. De minder duidelijk pro-Brusselse liberalen maakten echter een sprong van 0 naar 3 zetels.

Voor de verdere evolutie is het goed er nog op te wijzen, dat bij de uitvoeringsbesluiten van de taalwet van 1963 ook de kwestie van de identiteitskaarten werd geregeld. Zoals in het Brusselse werden de randgemeenten verplicht eentalige kaarten uit te reiken volgens de taalkeuze van de aanvrager. In de randgemeenten-met-faciliteiten, waar pro-Franse schepenen aan de macht waren gekomen, betekende dit een wapen. Van de ontvangst op het gemeentehuis hing immers veel af inzake

de „taalkeuze”. Een ambtenaar, die stelselmatig iedereen in het Nederlands aansprak, zou op het einde van het jaar statistieken kunnen voorleggen die een overwicht aan Vlaamse inwijkelingen lieten zien. Waar te veel welwillendheid jegens Franstaligen of vooringenomenheid tegenover Nederlandstaligen tot uiting kwam, sloeg de balans door in het nadeel der Vlamingen, zoals in het Brusselse het geval was.

Inzake onderwijs hebben de gemeentebesturen van de randgemeenten hun best gedaan om zogauw mogelijk Franstalige scholen te openen, wat zij trouwens doorgaans bij hun verkiezingspropaganda hadden beloofd. In Wezembeek-Oppem lukte het, zij het na heel wat wrijving met de inmiddels benoemde vice-gouverneur van Brabant Cappuyns en met de Vaste Commissie voor Taaltoezicht. In Wemmel duurde het twee volle jaren, voordat er na aanhoudende propaganda voldoende ouders gevonden werden die Franstalig onderwijs verlangden. De meeste ouders, zowel Vlaamse als andere, verkozen hun kinderen naar Brusselse scholen te zenden, waar middelbaar onderwijs bestond, terwijl de randgemeenten slechts lager onderwijs konden bieden. Het geringe succes van deze vorm van faciliteiten toonde de nutteloosheid ervan duidelijk aan.

6. DE COMMISSIE-MEYERS EN HET RAPPORT KLUFT-JASPERS.

Het probleem van de randgemeenten werd door de taalwetten van 1963 niet opgelost en bleef als onderdeel van het Brussels vraagstuk de kluit voor alle daarna volgende politieke onderhandelingen. Vooreerst in de Commissie-Meyers, opgericht op voorstel van de Rondetafelconferentie van 1964-'65, maar pas in '66 gestart. Deze commissie kreeg als opdracht de vraagstukken waarover de Rondetafelconferentie het niet eens was geworden, zoals

het statuut van de Voer en het statuut plus de begrenzing van de Brusselse agglomeratie, te regelen vóór eind 1968, omdat dan het bestand verviel dat de regering-Vanden Boeynants had ingevoerd inzake die betwiste punten. Vrij snel was overeenstemming merkbaar geworden om de agglomeratie een hoofdstedelijk bestuursapparaat te geven, bevoegd voor de hele agglomeratie. Knelpunten bleven de bevoegdheid ervan en de Vlaamse vertegenwoordiging erin, zoals ook de begrenzing, dus het lot van de randgemeenten, een twistappel bleef.

Binnen en buiten de commissie-Meyers verdedigden de Franstalige politici het standpunt dat de randgemeenten, plus liefst nog andere Vlaamse gemeenten, bij de agglomeratie gevoegd moesten worden of althans daaraan verbonden zouden worden via intercommunale samenwerking of federaties van gemeenten. BSP-kamerlid Henri Simonet oordeelde dat alle gemeenten, waarvan een aanzienlijk deel van de inwoners in het Brusselse werk vonden of door andere economische banden met de hoofdstad verbonden waren, bij de agglomeratie dienden te worden gevoegd.

De vier Waalse bewegingen spraken zich in februari 1967 uit voor vaste begrenzing van de agglomeratie, op voorwaarde van aanhechting van Sint-Genesius-Rode, om zo de agglomeratiegrens te laten samenvallen met de taalgrens en het Waalse gebied. Voor de randgemeenten aan de Vlaamse kant opteerden zij voor een referendum bij de bevolking. Die gedachte werd daarna overgenomen door het Front des Francophones - Rassemblement Wallon (FDF-RW) en door de Brusselse Partij voor Vrijheid en Vooruitgang (PVV), die in een volksraadpleging een kans zagen enkele gemeenten bij de agglomeratie te voegen. Zij gingen uit van de veronderstelling dat het aantal Franstalige inwijkelingen aanzienlijk was blijven stijgen en zij wisten dat een deel van de Vlaamse inwoners van die gemeenten om uiteenlopende redenen ook wel iets voelden voor een hoofdstedelijk statuut.

Inzake de taalverhoudingen in de gemeenten rondom het Brusselse heeft men sinds de afschaffing van de talentellingen geen officiële gegevens meer. Wel werden enkele opiniepeilingen verricht, waarvan die van Kluft-Jaspers wel de meest belangrijke mag worden genoemd. Hun peiling had de vorm van een socio-economische studie, gemaakt in opdracht van het Instituut voor Sociologie van de Brusselse universiteit (nog voor de splitsing). Drie Vlamingen en twee Franstaligen hadden er de leiding van.

Via indirecte vragen werd gepoogd de 13000 volgens wetenschappelijke normen uitgekozen ondervraagden te klasseren per taalgroep. Slechts 10 ondervraagden bleken het niet eens te zijn met die classificatie. De studie betrof 51 gemeenten buiten de agglomeratie, zowel Vlaamse als Waalse. Wanneer bleek dat in een gemeente minder dan 10 % anderstaligen woonden, werden die gemeenten als eentalig geklasseerd. De eentalig-Franse gemeenten bleken te zijn (met tussen haakjes het aantal Franstaligen volgens de talentelling van 1947) :

Braine-l'Alleud	94,40 %	Franstalig	(76,10 %)
Genval	95,37 %	Franstalig	(84,42 %)
La Hulpe	91,19 %	Franstalig	(61,07 %)
Ohain	95,39 %	Franstalig	(68,49 %)
Rixensart	97,26 %	Franstalig	(80,20 %)
Waterloo	94,28 %	Franstalig	(80,50 %)

Uit die statistieken kan afgeleid worden dat de inwijking van Franstalige Brusselaars en Walen aanzienlijk is en dat een deel van de Vlaamse minderheid zich heeft laten verfransen. Dat is beslist het geval in La Hulpe.

Aan de Vlaamse kant werd een identieke evolutie waargenomen. Men kwam tot de conclusie dat 15 gemeenten rondom het Brusselse, soms belangrijke, als eentalig dienden te worden beschouwd (de belangrijkste waren Melsbroek, Zaventem en Halle) :

Duisburg	94,05 %	Vlaams	(98,41 %)
Leefdaal	94,39 %	Vlaams	(86,02 %)
Lot	90,20 %	Vlaams	(84,93 %)
Melsbroek	91,30 %	Vlaams	(84,29 %)
Relegem	94,20 %	Vlaams	(97,10 %)
Vlezenbeek	94,48 %	Vlaams	(87,71 %)
Vossem	98,50 %	Vlaams	(87,08 %)
Zaventem	91,13 %	Vlaams	(81,38 %)
Buizingen	93,13 %	Vlaams	(81,38 %)
Elewijt	97,78 %	Vlaams	(82,16 %)
Dworp	91,38 %	Vlaams	(90,08 %)
Halle	91,15 %	Vlaams	(74,50 %)
Brussegem	100,00 %	Vlaams	(84,44 %)
Eppegem	100,00 %	Vlaams	(92,94 %)
Perk	100,00 %	Vlaams	(92,31 %)

De eerste conclusie is dat, volgens Kluft-Jaspers, in drie gemeenten geen enkele Franstalige meer woont, een conclusie die in de Waalse gemeenten niet kon worden gedaan. In de drie grootste gemeenten was de vernederlandsing opvallend groot, vooral in Halle. Alleen in Duisburg en Relegem was een achteruitgang merkbaar, maar hier diende te worden aangestipt dat het over heel kleine gemeenten ging, waar de komst van één Franstalig gezin een ernstige schommeling veroorzaakte in de percentages, die derhalve voor dergelijke gemeenten maar een relatieve betekenis hadden.

Beide resultaten, uit Waalse en Vlaamse gemeenten naast elkaar gelegd, dwongen tot de conclusie dat er een tendens merkbaar was naar rechtekking van de taalgrens, naar vernederlandsing van Vlaamse gemeenten, verfransing van Waalse. Deze uitslagen zijn het resultaat van gewijzigde immigratie en van integratie.

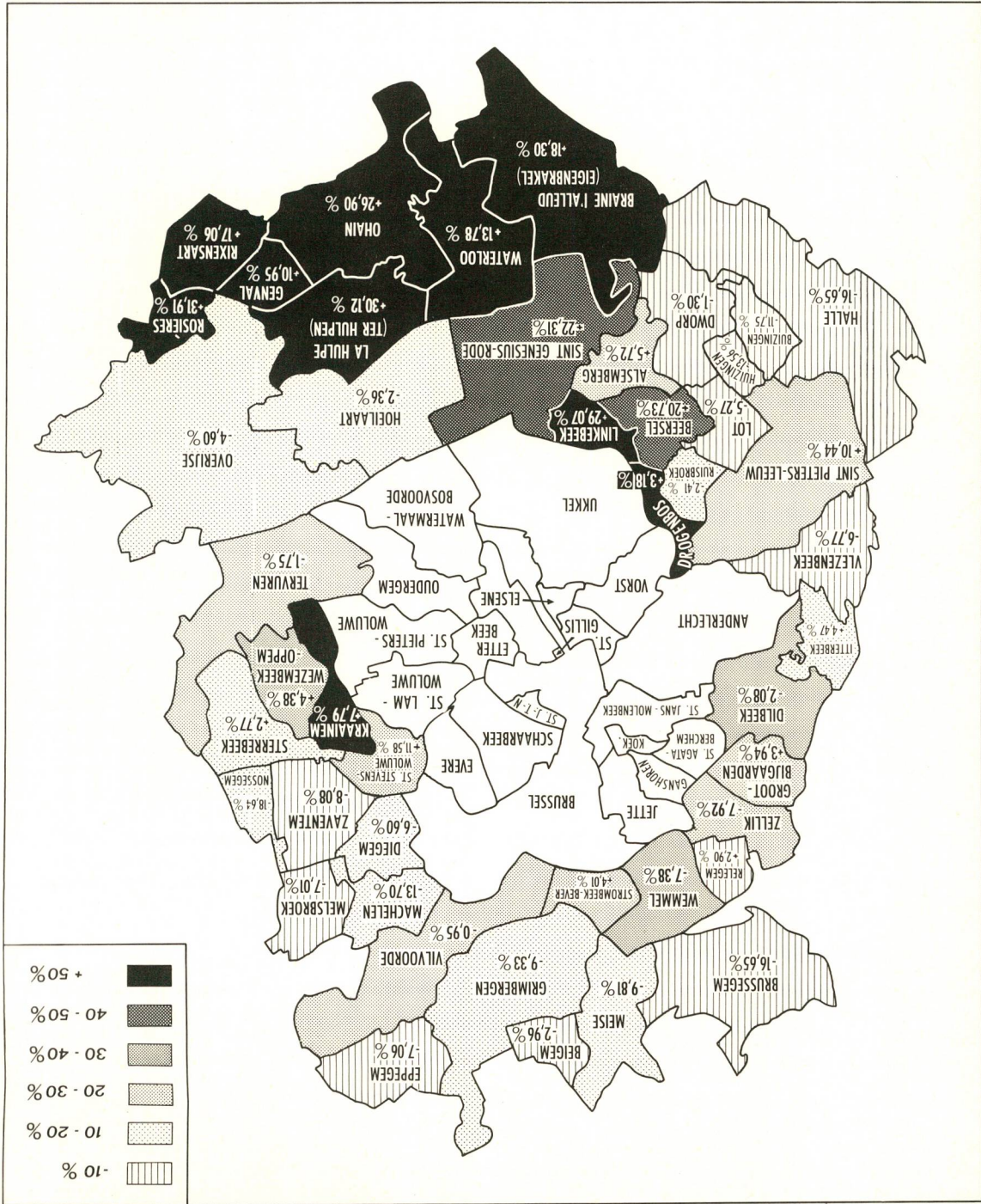
Het rapport-Kluft-Jaspers is nog dieper op de toestanden ingegaan en kwam tot de conclusie dat in Melsbroek 18,52 % van de Franstaligen buitenshuis Nederlands spreken, terwijl in Braine-l'Alleud 28,04 % van de Vlamingen buitenshuis Frans spreken. Er was dus integratie, sterker aan de Vlaamse dan aan de Waalse kant.

Er was ook een reeks gemeenten met grotere taalminderheid. Ook hiervoor geven wij de bevindingen (of ramingen) van Kluft-Jaspers, vergeleken met de telling van 1947, in de tweede kolom :

Diegem	84,96 %	Vlaams	(78,36 %)
Grimbergen	85,19 %	Vlaams	(75,86 %)
Hoeilaart	80,25 %	Vlaams	(77,89 %)
St.-Pieters- Leeuw	76,49 %	Vlaams	(66,05 %)
Kortenbergh	88,70 %	Vlaams	(70,30 %)
Machelen	83,00 %	Vlaams	(69,30 %)
Meise	82,43 %	Vlaams	(72,62 %)
Nossegem	85,92 %	Vlaams	(67,28 %)
Overijse	82,37 %	Vlaams	(77,77 %)
Zellik	77,30 %	Vlaams	(69,38 %)
Huizingen	92,02 %	Vlaams	(78,46 %)
Ruisbroek	82,41 %	Vlaams	(80,00 %)

Resultaten van een enquête over de taalontwikkeling tussen 1947 (talentelling) en 1969 (engtete Kluit-afpersers van Drogenbos en Linkebeek) en meerderheid van Fransstaligen kregen, terwijl Sint-Genesius-Rode de 50 % benaderde. Dit was ook het geval voor Beersel, gemeente zonder faciliteiten. Anderzijds was in 46, zowel Vlaamse als Waalse gemeenten, een tendens naar eenzijdigheid merkbaar.

KARTOGRAFIE: EUROPEES KARTOGRAFISCH INSTITUUT, BRUSSEL

In drie gemeenten, waar bij de telling van 1947 meer dan 30 % Franstaligen werden genoteerd, wat volgens de vigerende interpretatie van de taalwet tot faciliteiten aanleiding had kunnen geven, is het aantal Franstaligen opvallend achteruit gegaan ten opzichte van het aantal Vlamingen. Ingevolge migratie is de toestand in die gemeenten dus gezond geworden en kunnen en zullen die ook niet in

aanmerking komen als expansiegebied voor Brussel. Het betreft Machelen, Nossegem en Zellik.

Van de gemeenten die onderzocht werden, resteren er nu nog maar 17, daarbij inbegrepen de zes met faciliteiten. In Aisemberg bleek het aantal Frans-taligen hoger te liggen dan in 1947, nl. 23,10 % tegen 17,38 % in 1947. Deze stijging werd veroorzaakt door de overwegend Franstalige inwijking in

de wijk Ingendael, wat de nefaste invloed aantoonde van de activiteit van grondverkavelaars.

In Dilbeek waren er volgens de enquête nu 35,87 % Franstaligen, tegen 37,95 % in 1947. Deze gemeente, rechtstreeks grenzend aan de Brusselse agglomeratie, ontsnapte aan de faciliteitendans in 1963, en het resultaat was merkbaar. In Groot-Bijgaarden en Itterbeek bleef het aantal Franstaligen beneden de 30 %, ondanks het opzetten van nieuwe wijken. Al was er in Sterrebeek een overwegend Franstalige wijk gekomen, ook daar was de globale verhouding bijna ongewijzigd gebleven. De inwijking van Franstaligen werd gecompenseerd door uitwijking van andere Franstaligen én door grotere inwijking van Vlamingen.

In Strombeek-Bever, een andere gemeente die aan Brussel grenst, zou het aantal Franstaligen zijn gestegen van 26 % naar 30 %. In Tervuren daarentegen zakte het aantal Franstaligen van 24,60 % naar 22,85 %. Zelfs in de kleine gemeente Beigem, waar één gezin al een percentage-schommeling van formaat kan veroorzaken, kwamen de Franstaligen amper aan 11 %. Vilvoorde, met de Franstalige wijk Het Voor (Beauval), heeft ondanks de propaganda van het Front des Francophones (FDF) amper 23,58 % inwoners die Frans-talig zijn. En Kluit-Jaspers specificieerden dat in Het Voor precies evenveel Vlamingen als Frans-taligen woonden. Dus als men die wijk als tweetalig bestempelt, is de rest van Vilvoorde voor 100 % Vlaams.

In deze gemeenten was ofwel een stabilisatie merkbaar, op Strombeek na, ofwel een achteruitgang van het aantal Franstaligen. Van massale verfransing was beslist nergens een spoor te vinden.

Daarvan merkte men wel iets in Beersel, waar het aantal Franstaligen steeg van 27,27 naar 48 %; om dezelfde redenen als in Aalsemberg. In Sint-Stevens-Woluwe noteerden de onderzoekers 34,74 % Franstaligen tegen 23,16 % in 1947, wat een voorbehoud vroeg, omdat het woonbeleid van die gemeente uitsluitend was gericht op sociale woningbouw met een duidelijke voorkeur voor Vlaamse gezinnen.

Dit waren allemaal gemeenten zonder faciliteiten. In gemeenten mét faciliteiten bleken de kaarten heel anders te liggen. Door faciliteiten toe te staan heeft de wetgever er de facto tweetalige gemeenten van gemaakt en bleef de aantrekkingskracht voor Franstaligen groot. De „olievlek” breidde zich maar uit, waar de grond niet voor olie immuun was! Wilde men dit fenomeen uitschakelen, dan was afschaffing van de faciliteiten dus ook de enige remedie. Statistisch zag het er zo uit, met eerst al weer de resultaten van de enquête, daarnaast de uitslag van de talentelling van 1947 als vergelijking :

Drogenbos	36,41 %	Vlaams	(50,66 %)
Kraainem	38,63 %	Vlaams	(48,37 %)
Linkebeek	37,38 %	Vlaams	(57,71 %)
Sint-Genesius- Rode	59,23 %	Vlaams	(81,54 %)
Wezembeek- Oppem	59,48 %	Vlaams	(63,86 %)
Wemmel	67,26 %	Vlaams	(59,88 %)

De uitzonderingen van Beersel en enkele andere gemeenten bevestigden de regel dat gemeenten zonder faciliteiten langzaam maar zeker vernederlandsten of althans weerstand konden bieden aan

de verfransing. Wemmel was eveneens een uitzondering op de regel dat faciliteiten een Vlaamse gemeente langzaam maar zeker deden verfransen. Bepaald in Sint-Genesius-Rode, samen met Wemmel de grootste van de zes, was de evolutie erg ongunstig.

Het rapport-Kluft-Jaspers omvatte 51 gemeenten die Brussel aantrok, aanvoerend dat die taalkundig (en economisch) op de hoofdstad georiënteerd waren. Om de juistheid van die verlangens na te gaan werd dit onderzoek ingesteld. Het resultaat viel heel anders uit en toonde aan dat er een rechte trekking van de taalgrens gaande was door uitwijking van Franstaligen uit bepaalde streken en inwijking in gebieden die hun beter lagen (Wallonië en de randgemeenten met faciliteiten) met daartegenover een versterkte inwijking van Vlamingen in Vlaamse gemeenten rondom het Brusselse. In 46 gemeenten van de 51 was de tendens naar eentaligheid zeer sterk. Slechts 5 boden een ander beeld en in Wemmel hebben de faciliteiten niet belet dat de verhoudingen er beter werden, allicht doordat deze gemeente langs de volledig Vlaamse kant van de agglomeratie ligt. De andere vijf werden praktisch opgeslorpt door de Brusselse agglomeratie, die hen feitelijk omringde.

Ongewild bewezen Kluft-Jaspers dat er een drang was naar vestiging in homogene gebieden. Het is de taak van de wetgever die spontane drang te kanaliseren en te verhaasten door stedenbouwkundige maatregelen en door afschaffing van de faciliteiten waar dit nog kan. De verfransing was, wat het omland van Brussel betreft, in elk geval niet onomkeerbaar, zoals Simonet meende.

7. HET PROBLEEM VAN DE AGGLOMERATIEGRENZEN EN DE ECONOMISCHE REGIONALISATIE.

Hoewel de uitslagen van dit onderzoek ruime publiciteit kregen, heeft men er in de Wetstraat blijkbaar geen rekening mee gehouden. Zodra de regering-Eyskens de grondwetsherziening op stapel zette, werden zowel het statuut van Brussel als de begrenzing ervan alweer de twistappel. Dit zowel wanneer er sprake was van de Grondwet, als bij de behandeling van het regeringsontwerp over de economische planning en regionalisatie. In beide gevallen stond men onontkoombaar voor de vraag waar de grens van het Brusselse gebied zou liggen. Het standpunt van de regering-Eyskens was dat de Brusselse agglomeratie grondwettelijk diende te worden beperkt tot de 19 gemeenten, doch dat in de randgemeenten faciliteiten behouden zouden blijven. Wijziging van de agglomeratiegrens bleef natuurlijk mogelijk. De oorspronkelijke opzet van L. Tindemans, Vlaams minister voor Communautaire Betrekkingen, was die wijziging voor Brussel afhankelijk te maken van een grondwetsherziening. Maar de uiteindelijke tekst van de regering liet die wijziging toe, mits wet, aan te nemen door een bijzondere meerderheid.

Het regeringsontwerp over de economische regionalisatie en planning toonde geen duidelijk standpunt inzake de randgemeenten. Dit ontwerp kwam eerst aan de beurt en in de Kamer botste men al dadelijk op de randgemeenten. Een amendement om die formeel bij het Vlaamse economische gebied te voegen veroorzaakte bijna een regeringscrisis en sneuvelde ten slotte. In de Senaat werd dit amendement weer opgevat en weer dreigde een

conflict, tot men de moeilijkheid omzeilde met de belofte dit bij besluit te regelen.

Ook bij de gelijktijdig besproken wijziging van de Grondwet werd men het niet eens over het lot van de randgemeenten. Van Franstalige kant werden diverse voorstellen gedaan om zoveel mogelijk gemeenten bij de agglomeratie te voegen. Men haalde de gedachte aan verkaveling van gemeenten op, waarvan het vaderschap aan kamerlid J. Verroken werd toegeschreven, hoewel men iets heel anders voorstelde dan hij. De Brusselse Parti de la Liberté et du Progrès (PLP) en H. Simonet van de Parti Socialiste Belge (PSB) maakten kaarten, waarop de zes randgemeenten grote stukken zouden moeten afstaan aan de agglomeratie. Ook Teruren viel onder deze regeling, evenals Alseberg, Dilbeek en Groot-Bijgaarden. In ruil wilde men ten hoogste Haren uit Brussel-stad lichten om het bij Diegem te voegen.

P. vanden Boeynants bleef gematigder en sprak over behoud van de huidige agglomeratiegrenzen mits in de zes randgemeenten (en mogelijk nog enkele andere) culturele faciliteiten toegestaan werden. Men bedoelde hiermee dat de ministers voor Franse Cultuur en voor dito Nationale Opvoeding zeggenschap zouden krijgen over die gemeenten, terwijl die nu afhingen van Vlaamse ministers. De regering heeft de gedachte aan culturele faciliteiten in haar voorstellen aan het Parlement in aanmerking genomen.

Andere Franstalige voorstellen omvatten de gedachte aan opnemng van Vlaamse gemeenten in het economische gebied-Brussel, dat volgens sommigen van Vilvoorde tot de grens met Henegouwen zou moeten reiken. Een variant op dit alles was het voorstel om bepaalde gemeenten louter administratief en technisch bij de agglomeratie te voegen, met behoud van hun taalstatuut.

Van Vlaamse zijde werd het meest strakke standpunt ingenomen door de Volksunie (VU), die de huidige agglomeratiegrenzen ongewijzigd wenste te houden en de faciliteiten wilde afschaffen. Maar deze partij maakte door haar afwezigheid in de Kamer de stemming over de grondwettelijke afbakening van het Brusselse taalgebied onmogelijk, mede dank zij de identieke boycottactiek vanwege de Brusselse en Waalse liberalen en het FDF-RW. Beide laatstgenoemde groepen wilden zoveel mogelijk randgemeenten opnemen en schermde met de eis van in zowat heel Vlaams-Brabant lokale volksraadplegingen te houden om na te gaan, of die gemeenten al dan niet bij de agglomeratie dienden te worden gevoegd.

Het standpunt van de CVP, de Vlaamse BSP en de Vlaamse PVV was dat men de agglomeratiegrenzen diende te behouden, op zijn minst wat het taalgebied betrof, en dat die taalkundige grens in de Grondwet diende te worden vastgelegd, zij het dan dat daarin wijzigingen mogelijk zouden zijn bij een wet aangenomen met bijzondere meerderheid. In de traditionele partijen werd niet gesproken over afschaffing van de faciliteiten, al voelde iedereen aan dat het bestaan ervan voor elke regeling grote moeilijkheden opleverde. Een van de meest gunstige plannen voor de randgemeenten werd geformuleerd door de ministers L. Tindemans (Communautaire Betrekkingen) en J. de Saeger (Openbare Werken), die opteerden voor de vorming van federaties van gemeenten. Naast de geplande grote

agglomeraties wensten zij alle andere gemeenten te groeperen in federaties met een gekozen bestuur, al dan niet na samensmelting van kleine gemeenten. Voor Vlaams-Brabant wensten zij met nadruk dat de randgemeenten met faciliteiten zouden worden opgenomen in Vlaamse federaties. Zonder ook maar iets te moeten veranderen aan de taalwet van 1963 kon men daardoor het effect van de faciliteiten minimaliseren en zouden die gemeenten in elk geval administratief los van Brussel liggen. De faciliteiten zouden behouden blijven, maar volgens de wet strikt tot de genoemde gemeenten zelf beperkt zijn. Voor alle betrekkingen met andere instanties, dus ook de federaties van gemeenten, waren de randgemeenten verplicht het Nederlands te gebruiken. Alleen in hun betrekkingen met de eigen inwoners mochten die gemeenten tweetalig zijn. Het enige probleem was in welke taal de federatie zich diende te richten tot inwoners van een faciliteitengemeente.

In beide talen zou niet mogen, omdat het een Vlaamse federatie was en eentalige mededelingen zouden ook strijdig zijn met de taalwet. De oplossing werd snel gevonden : het zouden de gemeentebesturen van die zes gemeenten zijn, die de mededelingen deden, niet de federatie. Deze bleef eentalig werken.

Dit stelsel kon langs de gewone wetgevende weg ingevoerd worden, maar zou dan zeker op verzet van Franstalige Brusselaars stuiten, mogelijk gesteund door Walen, niet door alle Walen, want in het zuidelijke landsgedeelte groeide langzaam het gevoel dat er voor Wallonië weinig voordeel te halen was uit de strijd om de randgemeenten. Daarbij kwam dat vele Walen begonnen in te zien dat Brussel een remmende invloed uitoefende op hun wens naar economisch zelfbestuur, waartegen van Vlaamse kant minder bezwaren merkbaar waren.

De mislukking van de poging om het Brusselse taalgebied grondwettelijk te beperken tot 19 gemeenten is van grote betekenis. Al blijft de mogelijkheid open om het economische gebied ruimer op te vatten, zelfs om de administratieve grenzen van de agglomeratie te verschuiven door aanhechting van gemeenten of delen ervan, toch zou een dergelijke grondwettelijke begrenzing inhouden dat aan het taalstatuut van de omliggende gemeenten niet kan worden geraakt. Vooral zou door deze bepaling een precedent geschapen worden, waarnaar men gemakkelijk zou kunnen teruggrijpen, als de economische of administratieve grensindeling ter sprake zou komen.

Waar men van Vlaamse zijde de betekenis van die grondwettelijke bepaling niet altijd naar waarde scheen te schatten, bleken de Franstalige Brusselaars héél goed te begrijpen waar men heen wilde. Er kwam een speciaal comité tot stand dat tot tweemaal toe betogingen organiseerde tegen de „carré”, zoals de begrenzing van Brussel werd genoemd. Die beweging kreeg de openlijke steun van alle Brusselse burgemeesters op één na, nl. de CVP-burgemeester van Sint-Agatha-Berchem. De belangstelling van Brusselse politici voor het ommeland is begrijpelijk. Zij ervaren elke dag dat het stadscentrum langzaam maar zeker wordt ontvolkt en dat de vrijgekomen woningen betrokken worden door vreemdelingen (zonder stemrecht !). Hun kiezerskorps kwijnt weg, hun invloed daalt

dus. Zij blijven zitten met zware financiële lasten en een snel verouderende woningstructuur, waarvan een deel nog afgebroken wordt ten voordele van kantoorblokken, bevolkt door pendelaars van buiten hun kiesgebied.

Als tegenzet lanceerden zij de gedachte dat men een agglomeratie als Brussel zou verstikken indien er geen uitbreidingsmogelijkheid bestond. Daarbij dachten zij niet alleen aan territoriale uitbreiding, maar meteen aan verlegging van de grens van het tweetalig gebied.

Het argument dat een hoofdstedelijke agglomeratie zou verstikken als ze geen territoriale uitbreiding kreeg, werd weerlegd door het pertinente argument van Ludo van Wauwe, die aanstipte dat de Brusselse agglomeratie 160 km² beslaat, met iets meer dan één miljoen inwoners, terwijl Parijs met bijna 3 miljoen inwoners maar over een oppervlakte van 105 km² beschikt. Maar Parijs is dan ook stedenbouwkundig een echte stad, terwijl er op het „hoofdstedelijke” gebied van ons land nog braakliggende grond is, nog landbouwers werken en vee graast ! Er is nog plaats genoeg voor woningbouw, ook voor goedkope volkswoningen, waardoor de agglomeratie nieuw bloed zou krijgen en niet langer leeg zou lopen.

Met dit alles werd het lot van de randgemeenten dus nog altijd niet bezegeld en bleven die gemeenten in de lucht hangen, zoals de Waalse minister van Communautaire Betrekkingen, Terwagne, het uitdrukte. De gemeenten rondom de Brusselse agglomeratie blijven de inzet van de politieke strijd om de hoofdstad.

8. GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN VAN OKTOBER 1970.

Zo is het normaal te noemen, dat die strijd ook op lokaal vlak werd uitgestreden bij de gemeenteraadsverkiezingen van 11 oktober 1970, méér nog dan in 1964. Zowel de verkiezingen in de agglomeratie als die in de gemeenten rondom Brussel wenste men te gebruiken als test van de regeringsplannen terzake.

De uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen toonden wél aan dat de Franstaligen in Vlaams-Brabant een front hadden gevormd, maar tot een duidelijke uitspraak tegen de „carcan” kwam het toch niet. Alleen in die gemeenten waar zich rijke Franstaligen vestigden, behaalden deze lokale overwinningen. In de gemeenten met overwegend arbeiders en beambten hielden de Vlamingen zeer behoorlijk stand.

Zo ging de CVP-lijst te Drogenbos (mét faciliteiten !) van 6 naar 10 zetels, wonnen de socialisten 1 zetel (2) en behaalde het FDF maar 1 zetel.

In Kraainem (11098 inwoners) daarentegen sprong de FDF-coalitielijst ineens op 7 zetels tegen 7 voor de gematigde katholieke lijst, maar deze keer behaalden de flaminganten 1 zetel. Ook het even residentiële Linkebeek (4171 inwoners) zag een FDF-doorbraak met 9 zetels en de CVP-lijst zakte naar 4. De BSP deed mee met het FDF, dat ook de liberalen meesleepte.

In Sint-Genesius-Rode (13572 inwoners) behield de CVP 6 zetels, maar het FDF haalde er 4, terwijl de liberalen van 4 naar 2 zakten. De Vlaamse lijst verdubbelde van 1 op 2.

In Wemmel (11924 inwoners) kwam het tot een botsing tussen twee frontvormingen. De Vlaamse eenheidslijst haalde 5 zetels, waardoor het aantal

Vlaamsgezinden in de gemeenteraad met 3 toenam, maar de pro-Brusselse lijst van de liberaal Geurts kwam tot 10 zetels, dank zij de stemmen van veel Vlamingen. De BSP verloor haar 3 zetels in één klap.

Daartegenover stond het succes van de Vlaamse Demokraten van Wezembeek-Oppem (10746 inwoners), die van 2 naar 4 sprongen, terwijl de lijst-de Grunne van 7 naar 6 zakte. Behalve graaf de Grunne waren alle gekozenen van zijn lijst Vlamingen. De Franstaligen stemden hier voor de FDF-lijst, die 5 zetels kreeg.

Ook de ruimere kring rondom Brussel werd aangetast. In Alsemberg haalden de Franstaligen 4 zetels van de 13, in Dilbeek zelfs 6 van de 13, in Groot-Bijgaarden 2 en in Grimbergen 1 van de 13. In Vilvoorde kreeg het FDF 13 % van de stemmen en 3 zetels. In Sterrebeek, de meest verfranste gemeente buiten de zes-met-faciliteiten, behaalden de Franstaligen echter maar 2 zetels en wong de VU zich ertussen met 1 gekozenen.

In Meise kreeg de Franstalige lijst slechts 245 stemmen, maar in Zellik werden er 2 gekozen. Strombeek-Bever, grenzend aan Brussel en Wemmel, ontsprong nog eens de dans met een winst van 1 zetel - nu 8 - voor burgemeester Soens, maar de Franstaligen kregen 5 gekozenen. Ook in Tervuren (arrondissement Leuven) gingen zij vooruit met 4 (+2). In St.-Stevens-Woluwe haalde de CVP 9 zetels (+3) en de VU 1 zetel, het FDF echter 3. Zelfs in Sint-Pieters-Leeuw drongen Franstaligen door met 2 zetels, tegenover 12 zetels voor de CVP.

Zeer bedenkelijk was de toestand in Overijse en Hoeilaart, waar de Franstaligen ook al doordrongen en zij nu, met de volledige steun van het FDF, agitatie voerden voor herziening van de grens tussen Overijse en Ter Hulpen.

Een duidelijk plebisciet voor of tegen de afgrengeling van de Brusselse agglomeratie zat er in deze gemeenteraadsverkiezingen dus niet. Het is zelfs twijfelachtig, of alle kiezers die pro-Brussels stemden, gewonnen waren voor aanhechting van hun gemeente bij de agglomeratie. Niet twijfelachtig is dat hun gekozenen, als zij de kans kregen, voor aansluiting zouden opteren ! In de gemeenten waar zij aan de macht kwamen, kunnen zij die nu gebruiken naar goeddunken.

Op 11 oktober 1970 werd vooral bewezen dat de Franstaligen overal, tot diep in Vlaams-Brabant, een wig hebben geduwd door als één man front te maken, los van elke partijpolitieke overweging. Dat was deels uit hetzelfde verweer-reflex als de Franstaligen in de agglomeratie, deels uit imperialisme. Hun zege was anderzijds alleen mogelijk, doordat eenzelfde eenheidsactie en logische bundeling van krachten aan Vlaamse kant vrijwel overal ontbrak.

9. FEDERATIERAADSVERKIEZINGEN VAN 21 NOVEMBER 1971.

Op 21 november 1971 kwamen de randgemeenten weer in het nieuws, omdat toen verkiezingen werden gehouden voor de federatieraden en de Brusselse agglomeratieraad. De zes randgemeenten-met-faciliteiten werden door de wet van 26 juli 1971 ingedeeld bij Vlaamse randfederaties: Wemmel behoorde tot de federatie Asse; Kraainem en Wezembeek-Oppem tot de federatie Zaventem; Drogenbos, Linkebeek en Sint-Genesius-Rode tot

de federatie Halle. De bedoeling was dat deze federaties een gordel om en tegen Brussel zouden vormen, hoewel de bevoegdheid zich feitelijk beperkte tot adviezen inzake ruimtelijke ordening, afhalen van huisvuil, enz.

De kiezers zagen het anders. Omdat het voor de hand lag, dat het FDF in de Brusselse agglomeratieraad (met identieke bevoegdheid als de federatieraden) een overwinning zou behalen, stemde men in de vijf randfederaties ook extreem, in de andere richting. In zekere zin kunnen deze federatieverkiezingen beschouwd worden als een prefiguratie van de politieke verhoudingen in een afzonderlijk Vlaams kiesarrondissement Halle-Vilvoorde, ook al werden niet alle gemeenten uit dit gebied bij een van de vijf federaties gevoegd. Het zuiden van het Pajottenland en de noord-oosthoek van Brabant vielen buiten deze indeling om redenen van louter partijpolitieke aard. Beide gebieden zijn overwegend christen-democratisch en zouden in de federaties, waar ze bijgevoegd konden worden, een pro-CVP-meerderheid doen ontstaan.

De uitslagen bevestigden dit, doch toonden tevens aan dat de radicalisering van de kiezers, ten voordele van de VU, zeer sterk was, maar ook dat het aantal Franstaligen in deze gebieden vrij groot was. De CVP haalde in de vijf federaties samen 85.067 stemmen. Tweede grootste partij werd de VU met 47.724 stemmen, gevolgd door de Rode Leeuwen en andere BSP-lijsten met 39.085 stemmen. Vlaamse liberale lijsten haalden 37.609 stemmen, doch het FDF en aanverwante lijsten haalden 34.385 stemmen, of weinig minder dan de VU in de Brusselse agglomeratie (37.327 stemmen). Verder waren er 12.116 stemmen voor tweetalige lijsten, vooral PSC of liberaal georiënteerd.

In Zaventem haalde het FDF 21,87 %, tegen 29,32 % voor de CVP en 21,38 % voor de VU. In Tervuren lag de CVP voorop met 33,83 %, gevolgd door de VU met 21,05 %, maar werd het FDF ook derde met 12,74 %. In Halle, waar de CVP 34,54 % haalde, werd de PVV tweede met 17,85 % en het FDF derde met 14,13 %. De VU kreeg daar slechts 13,51 %. In Vilvoorde had de CVP 33,95 %, met deze keer de BSP als tweede met 21,37 %, dan de VU met 15,45 % en het FDF als vierde met 12,70 %. Asse stemde voor 31,59 % voor de CVP, 22,92 % voor de VU en slechts 8,14 % voor FDF. Het FDF haalde 1 zetel in het college van de federaties in Halle, Vilvoorde en Zaventem. Bij de vorming van deze colleges werden aan die FDF-schepenen geen bevoegdheden toegewezen, wat hen niet belette aan de beraadslagingen deel te nemen. De Vlaamse partijen (CVP, VU, PVV en Rode Leeuwen) haalden 14 zetels van de 23 in Zaventem, 23 van de 27 in Asse, 13 van de 19 in Tervuren, 20 van de 27 in Halle en 23 van de 27 in Vilvoorde. Behalve in Zaventem, dus overal een ruime meerderheid. Wat niet wegneemt, dat de sterkte van de Franstaligen een pijnlijke verrassing werd.

10. REGERING-TINDEMANS EN HET BE- RAAD VAN STEENOKKERZEEL.

Bij de vorming van de regering-Tindemans in het voorjaar van 1974 kwamen de randgebieden om Brussel nogmaals op de voorgrond, omdat het hoofddoel van deze regering de vorming is van drie gewesten (art. 107 quater Grondwet). De bedoeling van Leo Tindemans was een regering te

vormen, die over de 2/3-meerderheid beschikte, nodig om die gewestvorming te kunnen doorvoeren. Hij had daarvoor de steun nodig van de regionale partijen (VU, RW en FDF) bij ontstentenis van de BSP, waarmee eerst onderhandeld was, doch zonder resultaat. Door de Franstalige regionale partijen, ten dele gesteund door de PSC, werd gestreefd naar gebiedsuitbreiding voor het Brussels gewest.

Voortgaande op het succes van de Franstalige lijsten bij de federatieraadsverkiezingen en op socio-economische studies stelden FDF en RW, bijgetreden door de PSC, de eis dat het Brusselse gewest niet alleen de 19 gemeenten van de agglomeratie zou omvatten, maar ook de zes randgemeenten-met-faciliteiten en nog 36 gemeenten uit Halle-Vilvoorde. Het argument was dat daar belangrijke Franstalige minderheden woonden en/of dat de bevolking van die gemeenten op het Brusselse was georiënteerd. Op dit laatste argument kan men zich ook beroepen voor heel wat gemeenten in het arrondissement Nijvel, maar aangezien dat Waalse gemeenten zijn - met soms belangrijke Vlaamse minderheden - wenste men die niet bij het Brusselse gewest te voegen.

Op het historische beraad te Steenokkerzeel op zaterdag 20 april 1974, waaraan deelgenomen werd door de regeringspartijen (CVP en PSC, PVV en PLP) plus VU, RW en FDF, werden die eisen verworpen door de daar aanwezige Vlaamse partijen, die zich eendrachtig opstelden, waardoor er van gemeenschap tot gemeenschap onderhandeld werd. Van Vlaamse zijde wilde men wel praten over grenscorrecties voor Brussel, maar mits die beperkt, evenwichtig en wederkerig waren. Men verwierp de grote uitbreiding, evenals het voorstel een volksraadpleging te organiseren.

Van Vlaamse zijde werd de wijk Haren opgeëist, thans deel van de stad-Brussel (1.818 inwoners) plus de Anderlechtse wijk Neerpede (1.053 inwoners) of de wijk Bon Air te Anderlecht (2.679 inwoners). In ruil daarvoor was men bereid de wijk Het Voor (Beauval) van Vilvoorde af te scheuren en aan de stad Brussel te voegen (2.544 inwoners) plus de Kleine Hut te Sint-Genesius-Rode (6.106 inwoners, merendeels vreemdelingen, maar waardoor Brussel een territoriale verbinding zou krijgen met Wallonië). Later stelde het RW voor alleen het Zoniënwoud bij de Brusselse agglomeratie te voegen om die „corridor” toch te krijgen, zij het door aanhechting van een strook grond en bomen. „La loi du sol” in de meest absurde vorm.

Bij ontbreken van een vergelijk over de grenzen van het Brusselse gewest eindigde het beraad op het kasteel van Ham te Steenokkerzeel zonder dat het tot een akkoord kon komen en vormde Leo Tindemans een minderheidsregering. Zowel VU als RW-FDF bleven bereid het beraad voort te zetten en lieten de regering intussen in leven, door zich van elke stemming in Kamer of Senaat te onthouden.

Begin juni werd het gesprek weer opgenomen, deze keer in de ambtswoning van eerste-minister Tindemans, in de Lambermontstraat te Brussel. Weer bleek een beperkte, evenwichtige en wederkerige ruil van wijken ondoenlijk. Door PSC en RW werd dan voorgesteld het Brusselse gewest te houden bij de huidige grenzen van de 19 gemeenten, maar aan Franstaligen in 13 aangrenzende gemeenten

(Strombeek-Bever, Machlen, Diegem, Sint-Stevens-Woluwe, Overijse, Hoeilaart, Sint-Pieters-Leeuw, Vlezenbeek, Itterbeek, Dilbeek, Groot-Bijgaarden, Zellik en de wijk Het Voor van Vilvoorde) individuele rechten toe te staan. Meerderjarigen, daar thans wonend, zouden een fictief adres krijgen in de Brusselse agglomeratie, wat hun recht gaf op een Franstalige procedure in rechtszaken, fiscale aangelegenheden en sociale zaken. Inwoners beneden de 21 jaar, zomin als latere immigranten zouden zich op die rechten kunnen beroepen. De betrokken gemeenten zouden integraal eentalig blijven.

Een tegenvoorstel om in ruil hiervoor de faciliteiten af te schaffen in de zes randgemeenten, waar de Franstaligen niets méér dan die individuele rechten zouden krijgen, werd door alle Franstalige partijen verworpen, evenals afschaffing van die faciliteiten in ruil voor aanhechting van enkele wijken bij het Brusselse.

Het FDF stelde anderzijds de eis dat in méér dan die 13 gemeenten „individuele rechten” zouden worden toegekend, nl. in alle gemeenten, waar bij de verkiezingen voor de federatieraden Franstalige minderheden bleken te bestaan. Als variante werd voorgesteld deze gemeenten op te nemen in een „neutrale zone”, die niet zou afhangen van de Vlaamse gewestraad, maar - voorlopig - door de nationale regering zou worden beheerd.

Dit werd dan weer door de Vlaamse partijen afgewezen. Als laatste voorstel formuleerde eerste-minister Tindemans de gedachte aan een verhaalprocedure, waardoor het ene gewest zich zou kunnen verzetten tegen beslissingen van het andere, indien daardoor belangen van het betrokken gewest of van anderstalige minderheden in het andere gewest benadeeld zouden worden.

Uiteindelijk liep het voorlopig uit op een gewoon wetsontwerp, waarin gewestraden met slechts adviserende bevoegdheid werden opgericht, doordat de regering niet over een 2/3-meerderheid beschikte. Door de weigering vanwege het FDF om aan de regering deel te nemen, haalde de regering dit quorum al niet meer. En omdat het FDF niet wilde meedoen, mocht de VU volgens het RW niet meedoen, zodat alleen het RW tot de regering toetrad. Deze verkreeg hierdoor wel een gewone meerderheid, meer ook niet.

Staande voor een voorlopige gewestvorming met raden die slechts adviserende bevoegdheid kunnen krijgen, trokken CVP en PVV alle vroeger gedane concessies in: het Brusselse gewest bleef beperkt tot de 19 gemeenten.

LITERATUUR: *Het talenvraagstuk in België* (1930); - M. van Haegendoren, *De Vlaamse Beweging, verweer en aanval* (1964); - *De Brusselse randgemeenten, een onderzoek naar de residentiële en taalkundige ontwikkeling* (door de studiegroep Mens en Ruimte, in opdracht van de Kultuurraad voor Vlaanderen, 1964); - J. Verroken, *Twintig jaar Vlaamse weerbaarheid, de Vlaamse C.V.P. leidt de Vlaamse ontvoogdingsbeweging* (1965); - L. van Wauwe, *Federalisme, utopie of mogelijkheid?* (1967); - K. de Witte, *Brussel Open Stad* (1967).

KAREL DE WITTE